

**การถอดบทเรียนจิตอาสาอย่างยั่งยืนของชุดรักษาความปลอดภัย
หมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย**
**Taking Lessons from the Sustainable Volunteer Spirit of the Village
Security Team Along the Border of Loei Province**

พระครูปริยัตมungskhonbudit¹ และ พระมหาอนนท์ อคฺคปญฺโญ²
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย^{1,2}
Phrakhrupariyatmongkhonbudit¹ and PhraMaha Anon Akkapanyo²
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Loei Buddhist College^{1,2}
Corresponding Author, Email: arnon.tip@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การถอดบทเรียนจิตอาสาอย่างยั่งยืนของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณลักษณะของจิตอาสาชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย 2) พัฒนา KPI วัดจิตอาสาตามหลักอิทธิบาท 4 ของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย และ 3) นำผล KPI ไปพัฒนาต่อยอดเป็นรูปแบบจิตอาสาอย่างยั่งยืน พร้อมขยายผลสู่ชุมชนอื่น การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ตัวแทนภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผลการวิจัยพบว่า

1) คุณลักษณะของจิตอาสาชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ประกอบด้วย 8 ประการ ได้แก่ ความเข้าใจและตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานเชิงลึก ความสามารถในการประเมินสถานการณ์จากสภาพแวดล้อม การตอบสนองต่อภัยคุกคามอย่างรวดเร็ว ทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม ความเสียสละเพื่อส่วนรวม และความอดทนต่อการปฏิบัติหน้าที่ 2) การพัฒนา KPI จิตอาสาตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นการบูรณาการคุณลักษณะจิตอาสาต้นแบบเข้ากับหลักฉันท์ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ซึ่งช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และทำให้คุณลักษณะจิตอาสาทั้ง 8 ประการมีความมั่นคงและยั่งยืนยิ่งขึ้น และ 3) การต่อยอดรูปแบบจิตอาสาอย่างยั่งยืน

* ได้รับบทความ: 23 ตุลาคม 2568; แก้ไขบทความ: 8 มีนาคม 2569; ตอรับตีพิมพ์: 30 มีนาคม 2569

ควรดำเนินการผ่านการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมจิตอาสาชู้รักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน และการพัฒนา
คู่มือการปฏิบัติงาน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและขยายผลสู่ชุมชนอื่นอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: การถอดบทเรียน; จิตอาสา; ชู้รักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน; แนวชายแดน

Abstract

This research, titled “Lessons Learned on Sustainable Volunteerism of Village Security Units along the Border Areas of Loei Province,” aimed to 1) examine the characteristics of volunteer spirit among village security units along the border areas of Loei Province, 2) develop key performance indicators (KPIs) for measuring volunteer spirit based on the Iddhipada 4 principles, and 3) apply the KPI results to further develop a sustainable volunteerism model for village security units and expand it to other communities. This study employed a qualitative research methodology consisting of document analysis and in-depth interviews with key informants, including local leaders, subdistrict heads, village headmen, village security unit members, Buddhist scholars, political science scholars, representatives from the public sector, and local administrative organizations.

The findings revealed that:

1) the characteristics of volunteer spirit among village security units in the border areas of Loei Province consisted of eight attributes: awareness of roles and responsibilities, in-depth operational experience, situational assessment based on environmental conditions, rapid response to threats, effective communication skills, teamwork, public-minded sacrifice, and endurance in duty performance

2) the development of KPIs based on the Iddhipada 4 principles Chanda (satisfaction), Viriya (effort), Citta (attention), and Vimamsa (investigation) helped strengthen the model volunteer characteristics and enhance the effectiveness of village security unit performance, resulting in greater stability and sustainability of the eight volunteer attributes

3) the sustainable extension of the volunteerism model should be carried out through the development of a volunteer training curriculum for village security units and

the preparation of an operational manual to serve as practical guidelines for further development and expansion to other communities.

Keywords: Lesson learned; Volunteer Spirit; Village Security Unit; Border Areas

บทนำ

การพัฒนาพื้นที่ชายแดนเป็นประเด็นสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ของประเทศ ทั้งในมิติการกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม การลดความเหลื่อมล้ำ และการเสริมสร้างความมั่นคงของชุมชนในระยะยาว เนื่องจากการกระจุกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและแหล่งจ้างงานในเมืองใหญ่ก่อให้เกิดการอพยพแรงงาน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวและปัญหาสังคมในพื้นที่ต้นทาง ดังนั้น การพัฒนาเมืองชายแดนและชุมชนชายขอบให้มีศักยภาพในการจัดการตนเอง จึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งจากฐานราก ควบคู่กับการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อันสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของชุมชน (ไตรรัตน์ ยืนยง, 2558)

จังหวัดเลยเป็นจังหวัดชายแดนที่มีความสำคัญเชิงพื้นที่ เนื่องจากมีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ครอบคลุมพื้นที่ชายแดน 6 อำเภอ ได้แก่ นาแห้ว ด่านซ้าย ภูเรือ ท่าลี่ เชียงคาน และปากชม รวมระยะทางประมาณ 197 กิโลเมตร พื้นที่ดังกล่าวมิได้เป็นเพียงประตูเชื่อมโยงความร่วมมือทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างประเทศเท่านั้น หากยังเป็นพื้นที่ที่ต้องเผชิญกับปัญหาและภัยคุกคามด้านความมั่นคงทั้งในรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการลักลอบหลบหนีเข้าเมือง ความไม่ชัดเจนของแนวเขตแดน ปัญหายาเสพติด แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย ความขัดแย้งทางสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สาธารณภัย ตลอดจนอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม (ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด, 2566)

ภายใต้บริบทดังกล่าว การรักษาความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนจึงไม่อาจอาศัยกลไกของรัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่จำเป็นต้องพึ่งพาความร่วมมือของภาคประชาชนในพื้นที่ ซึ่งมีความรู้ ความเข้าใจ และความใกล้ชิดกับบริบทชุมชนอย่างแท้จริง งานวิจัยของไวยภาพ ศรีหรั่ง และคณะ (2561) ชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ชายแดนยังคงเผชิญภัยคุกคามหลากหลายรูปแบบ ทั้งยาเสพติด การค้ามนุษย์ การลักลอบสินค้าหนีภาษี อาชญากรรมข้ามชาติ และการบุกรุกทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งยังมีข้อจำกัดด้านการปฏิบัติงานของกลไกภาคประชาชนในด้านความปลอดภัย การบริการชุมชน และการบริหารจัดการหมู่บ้าน สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพของกำลังภาคประชาชนให้มีความพร้อมมากยิ่งขึ้น

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย จึงได้จัดให้มี ชุตริศึกษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ในฐานะกำลังภาคประชาชนที่ทำหน้าที่สนับสนุนการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงภายในหมู่บ้านและชุมชน ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการช่วยเหลือเจ้าพนักงานของหน่วยกำลังคุ้มครองและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน พ.ศ. 2551 โดย ชรบ. มีบทบาทสำคัญในการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน การเฝ้าระวังเหตุการณ์ผิดปกติ การรายงานข่าวสารในพื้นที่ ตลอดจนการประสานการปฏิบัติงานร่วมกับฝ่ายปกครอง ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ (กรมการปกครอง, 2567) ความโดดเด่นของ ชรบ. อยู่ที่การเป็นบุคคลในชุมชนซึ่งเข้าใจสภาพปัญหา วิถีชีวิต และเครือข่ายทางสังคมของพื้นที่เป็นอย่างดี จึงสามารถปฏิบัติหน้าที่เชิงป้องกัน เฝ้าระวัง และช่วยเหลือภาครัฐได้อย่างใกล้ชิดและมีประสิทธิภาพ

การปฏิบัติหน้าที่ของ ชรบ. ในพื้นที่ชายแดนซึ่งมีความละเอียดอ่อนและซับซ้อนนั้น มิได้อาศัยเพียงกำลังกายหรือทักษะในการปฏิบัติงานเท่านั้น แต่ยังต้องอาศัย “จิตอาสา” เป็นฐานสำคัญของการปฏิบัติหน้าที่ กล่าวคือ ต้องมีความเสียสละ ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความอดทน ความมุ่งมั่น และความพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง หากปราศจากจิตอาสาที่มั่นคง การปฏิบัติงานย่อมขาดพลังภายในและไม่สามารถดำรงความยั่งยืนได้ในระยะยาว ด้วยเหตุนี้ การศึกษาคุณลักษณะของจิตอาสา การกำหนดตัวชี้วัดที่เหมาะสม และการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมจิตอาสาอย่างยั่งยืนจึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ

ในมิติของการพัฒนาเชิงคุณธรรม หลัก อิทธิบาท 4 อันประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา นับเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างแรงจูงใจภายในและความเข้มแข็งในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม เพราะเป็นหลักที่มุ่งเน้นความพอใจในงาน ความเพียรพยายาม ความเอาใจใส่ต่อการกิจ และการใคร่ครวญตรวจสอบเพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น หากนำหลักอิทธิบาท 4 มาบูรณาการกับการพัฒนาตัวชี้วัดจิตอาสาของ ชรบ. ย่อมช่วยให้การเสริมสร้างสมรรถนะด้านจิตอาสามีความชัดเจน เป็นระบบ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในระดับพื้นที่

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การถอดบทเรียนจิตอาสาอย่างยั่งยืนของชุตริศึกษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” โดยมุ่งศึกษา 1) คุณลักษณะของจิตอาสาชุตริศึกษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย 2) การสร้าง KPI วัดจิตอาสาตามหลักอิทธิบาท 4 และ 3) การนำผล KPI ไปพัฒนาต่อยอดเป็นรูปแบบจิตอาสาอย่างยั่งยืน พร้อมขยายผลสู่ชุมชนอื่น ผลการวิจัยครั้งนี้จึงคาดว่าจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่มีคุณค่า ทั้งในด้านการพัฒนากลไกความมั่นคงภาคประชาชน การสร้างต้นแบบการเสริมพลังจิตอาสาในพื้นที่ชายแดน และการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของจิตอาสาชู้รรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดน จังหวัดเลย
2. เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานหลัก (KPI) ด้านจิตอาสาตามหลักอิทธิบาท 4 ของชู้รรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย
3. เพื่อนำผลการพัฒนาตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานหลัก (KPI) ไปต่อยอดเป็นรูปแบบจิตอาสาอย่างยั่งยืนของชู้รรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย และขยายผลสู่ชุมชนอื่น ๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การถอดบทเรียนจิตอาสาอย่างยั่งยืนของชู้รรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาคุณลักษณะของจิตอาสาชู้รรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน พัฒนาตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานหลัก (KPI) ตามหลักอิทธิบาท 4 และต่อยอดสู่รูปแบบจิตอาสาอย่างยั่งยืนของชู้รรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกชู้รรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ตัวแทนภาคประชาชน นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ และผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยคัดเลือกจากผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้าน การพัฒนาชุมชน และการขับเคลื่อนงานจิตอาสาในพื้นที่ชายแดนจังหวัดเลยโดยตรง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งกำหนดประเด็นคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และใช้คำถามในลักษณะเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคน
2. แบบบันทึกข้อมูลจากเอกสาร สำหรับรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ วารสาร งานวิจัย และข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี หลักอิทธิบาท 4 จิตอาสา และบทบาทของชู้รรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- (1) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- (2) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการศึกษาเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นกรอบในการวิจัย
2. จัดทำแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
3. ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นรายบุคคล
4. รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล
5. นำข้อมูลทั้งหมดมาจัดระเบียบเพื่อเตรียมสำหรับการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการสังเคราะห์เชิงพรรณนา โดยดำเนินการเป็นลำดับ ดังนี้

1. วิเคราะห์และสรุปข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร
2. วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก
3. จัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
4. สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างข้อค้นพบเกี่ยวกับคุณลักษณะจิตอาสา การพัฒนา KPI ตามหลักอิทธิบาท 4 และรูปแบบจิตอาสาอย่างยั่งยืนของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย
5. สรุปผลการวิจัยในลักษณะการพรรณนาความเรียง

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาคุณลักษณะของจิตอาสาชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) เป็นกลไกสำคัญของภาครัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยระดับชุมชน โดยมีบทบาทในการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของ

ประชาชน เฝ้าระวังภัยคุกคาม และสนับสนุนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดน การปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวสะท้อนคุณลักษณะของจิตอาสาที่เกิดจากความเมตตา ความเสียสละ และการมุ่งทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

เมื่อพิจารณาคุณลักษณะสำคัญของจิตอาสาชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดน จังหวัดเลย พบว่า ประกอบด้วย 8 ประการ ได้แก่ 1) ความเข้าใจและตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ของตน 2) ประสพการณ์และความรู้เชิงลึกจากพื้นที่จริง 3) ความสามารถในการประเมินสถานการณ์จากสภาพแวดล้อม 4) การตอบสนองต่อภัยคุกคามได้อย่างรวดเร็ว 5) ทักษะการสื่อสารที่ดี 6) การทำงานเป็นทีม 7) ความเสียสละเพื่อส่วนรวม และ 8) ความอดทนต่อการปฏิบัติหน้าที่

ทั้งนี้ คุณลักษณะดังกล่าวเกิดจากการส่งเสริมประสบการณ์การปฏิบัติงานในพื้นที่จริง เนื่องจาก ชรบ. ส่วนใหญ่เป็นบุคคลในชุมชน จึงมีความเข้าใจภูมิประเทศ เส้นทาง และวิถีชีวิตของประชาชนเป็นอย่างดี ส่งผลให้สามารถประเมินสถานการณ์ แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และประสานความร่วมมือกับประชาชนและหน่วยงานภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ความเสียสละ ความอดทน และจิตสาธารณะยังเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ทำให้ ชรบ. สามารถปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ชายแดนซึ่งมีความยากลำบากและมีความเสี่ยงได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2. ผลการพัฒนา KPI วัดจิตอาสาตามหลักอิทธิบาท 4 ของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนา KPI วัดจิตอาสาตามหลักอิทธิบาท 4 สามารถอธิบายและเสริมสร้างจิตอาสาของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านได้อย่างเป็นระบบ โดยประกอบด้วย 4 มิติสำคัญ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา

ฉันทะ สะท้อนถึงความรัก ความพอใจ และความเต็มใจในการปฏิบัติหน้าที่ ทำให้สมาชิกปฏิบัติงานด้วยความกระตือรือร้น ตั้งใจ และภาคภูมิใจในบทบาทของตน พร้อมทั้งแสดงออกถึงความสุขและความสมรรถใจในการทำงานเพื่อส่วนรวม

วิริยะ สะท้อนถึงความเพียรพยายาม ความมุ่งมั่น และความอดทนในการปฏิบัติภารกิจ แม้ต้องเผชิญอุปสรรคหรือความยากลำบากก็ยังสามารถปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้ รวมถึงมีความพยายามพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องทั้งด้านความรู้ ทักษะ และประสบการณ์

จิตตะ สะท้อนถึงความเอาใจใส่ ความมีสมาธิ และความรอบคอบในการปฏิบัติงาน ทำให้สามารถดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน และเป็นระบบ โดยเฉพาะในการเฝ้าระวังเหตุการณ์ การบันทึกข้อมูล และการประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

วิมังสา สะท้อนถึงการใช้ปัญญาในการไตร่ตรอง ตรวจสอบ และทบทวนผลการปฏิบัติงาน เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบการสรุปบทเรียนหลังปฏิบัติงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และการนำข้อมูลไปใช้วางแผนการปฏิบัติงานในอนาคต

กล่าวโดยสรุป KPI จิตอาสาตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นกลไกสำคัญในการวัดและพัฒนาคุณลักษณะจิตอาสาของ ชรบ. ให้มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม และนำไปสู่การเสริมสร้างคุณลักษณะจิตอาสาทั้ง 8 ประการให้มีความมั่นคงและยั่งยืนยิ่งขึ้น

3. ผลการนำ KPI ไปพัฒนาต่อยอดรูปแบบจิตอาสาอย่างยั่งยืนของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย และขยายผลสู่ชุมชนอื่น ผลการวิจัยพบว่า การนำผลการวิเคราะห์ KPI ตามหลักอิทธิบาท 4 มาสังเคราะห์ร่วมกับข้อมูลเชิงลึกจากพื้นที่ที่สามารถพัฒนาต่อยอดเป็นรูปแบบจิตอาสาอย่างยั่งยืนของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลยได้ โดยมีสาระสำคัญ คือ การสร้าง “ต้นแบบจิตอาสาชุมชนเข้มแข็ง” ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของแรงจูงใจภายใน ความเพียร ความเอาใจใส่ ต่อภารกิจ และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

รูปแบบดังกล่าวสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงผ่านการจัดทำ หลักสูตรฝึกอบรมจิตอาสาชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน และ คู่มือการปฏิบัติงาน ที่ครอบคลุมทั้งด้านความมั่นคงและด้านจิตอาสา เช่น ภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม การสื่อสาร การเฝ้าระวังภัย และการประสานความร่วมมือกับชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังควรมีระบบสนับสนุนที่เหมาะสม เช่น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การเสริมขวัญกำลังใจ และการพัฒนากลไกติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

สำหรับการขยายผลสู่ชุมชนอื่น ควรเริ่มจากพื้นที่นำร่องที่มีความพร้อมและมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง จากนั้นใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสัมมนา และการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์จากชุมชนต้นแบบไปยังพื้นที่อื่น พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้รูปแบบจิตอาสาอย่างเหมาะสมตามบริบทของแต่ละพื้นที่ อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของการรักษาความปลอดภัยภาคประชาชนในระยะยาว

อภิปรายผลการวิจัย

1. คุณลักษณะของจิตอาสาชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของจิตอาสาชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ประกอบด้วยความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของการเป็นกำลังภาคประชาชนในการดูแลความปลอดภัยของชุมชน การเฝ้าระวังและรายงานเหตุการณ์ผิดปกติให้แก่ภาครัฐ ตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้ช่วยเจ้าพนักงานตามกฎหมาย นอกจากนี้ ยังพบว่าชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านมีประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับพื้นที่และชุมชนอย่างลึกซึ้ง มีทักษะด้านการสื่อสารและการทำงานเป็นทีม สามารถจัดการสถานการณ์ฉุกเฉินได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งมีความเสียสละและความอดทน ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะพื้นฐานสำคัญของการทำงานจิตอาสาเพื่อรักษาความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยของสังคมชายแดน สะท้อนให้เห็นว่า จิตอาสาของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านมิได้เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาท

ที่ได้รับมอบหมายเพียงอย่างเดียว หากแต่เกิดจากความสำนึกต่อส่วนรวม ความเข้าใจในบริบทของพื้นที่ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในการปฏิบัติงานในชุมชนชายแดน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทั้งด้านภูมิประเทศ ความเสี่ยง และภัยคุกคามที่ซับซ้อน จึงทำให้ผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีทั้งความเข้มแข็งทางกาย ความมั่นคงทางใจ และความพร้อมในการอุทิศตนเพื่อส่วนรวมอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของ มิชิตา จำปาเทศรอดสุทธิ (2551) ที่อธิบายว่า ผู้มีจิตอาสาคือผู้ที่มีจิตใจพร้อมให้และพร้อมเสียสละทั้งด้านทรัพย์สิน แรงกาย และแรงใจ เพื่อประโยชน์ของผู้อื่นและสังคม อันเป็นการยกระดับจิตสำนึกภายในไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสิทธิ์ มหาวงค์ (2561) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านในการป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติดในพื้นที่อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู โดยพบว่า การปฏิบัติงานของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านจำเป็นต้องอาศัยความรู้ด้านกฎหมาย การพัฒนาทักษะการปฏิบัติหน้าที่ การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ และการสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมความพร้อมและศักยภาพของจิตอาสาในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวม

2. KPI วัดจิตอาสาตามหลักอิทธิบาท 4 ของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดน จังหวัดเลย

ผลการวิจัยพบว่า KPI วัดจิตอาสาตามหลักอิทธิบาท 4 ของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย สามารถอธิบายคุณลักษณะและพฤติกรรมจิตอาสาได้อย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 4 มิติสำคัญ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา โดย ฉันทะ สะท้อนถึงความพอใจรักใคร่ในงาน ความเต็มใจ และความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งมีได้เกิดจากการบังคับ แต่เกิดจากความรักและความภาคภูมิใจในบทบาทของตน วิริยะ สะท้อนถึงความเพียรพยายาม ความอดทน และความสามารถในการยืนหยัดต่ออุปสรรคหรือพ้นตัวจากความล้มเหลว จิตตะ สะท้อนถึงความเอาใจใส่ ความมีสมาธิ และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ส่วน วิมังสา สะท้อนถึงการไตร่ตรอง ตรวจสอบ และทบทวนผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่า หลักอิทธิบาท 4 มิได้เป็นเพียงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในเชิงนามธรรมเท่านั้น แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบเชิงปฏิบัติในการพัฒนาตัวชี้วัดจิตอาสาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะช่วยให้การประเมินครอบคลุมทั้งมิติของแรงจูงใจภายใน ความเพียรพยายาม ความใส่ใจในหน้าที่ และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปฏิบัติงานจิตอาสาในพื้นที่ชายแดน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิลาสกาญจนธรรม และแม่ชีกุลภรณ์ แก้ววลัย (2565) ที่ศึกษาการพัฒนาจิตอาสาตามแนวทางพระพุทธศาสนา และพบว่า ความเป็นผู้มีจิตอาสาмиใช้ภาวะที่เกิดขึ้นโดยฉับพลัน แต่เป็นผลจากการเรียนรู้ การตระหนักรู้ และการฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่องตามหลักธรรม นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พิฑูร มลิวลัย์ (2540) ที่อธิบายว่า อิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ คือความพอใจรักใคร่ในสิ่งที่ทำ วิริยะ

คือ ความเพียรพยายาม จิตตะ คือความเอาใจใส่ และวิมังสา คือความหมั่นไตร่ตรองพิจารณาเหตุผล ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นฐานสำคัญของความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

3. การนำผล KPI ไปพัฒนาต่อยอดรูปแบบจิตอาสาอย่างยั่งยืนของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย และขยายผลสู่ชุมชนอื่น

ผลการวิจัยพบว่า การนำผล KPI มาพัฒนาต่อยอดรูปแบบจิตอาสาอย่างยั่งยืนของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย สามารถดำเนินการได้โดยอาศัยหลักอิทธิบาท 4 เป็นแกนสำคัญในการพัฒนา กล่าวคือ ฉันทะ ช่วยสร้างแรงจูงใจและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน วิริยะ ช่วยส่งเสริมความเพียร ความอดทน และการเรียนรู้จากอุปสรรค จิตตะ ช่วยเสริมความเอาใจใส่ ในหน้าที่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการเฝ้าระวังและการป้องกันเหตุ ขณะที่ วิมังสา ช่วยให้เกิดการทบทวน การกิจ สรุปรบทเรียน และปรับปรุงการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง สามารถพัฒนาเป็นรูปธรรมในลักษณะของ คู่มือการปฏิบัติงาน และ หลักสูตรฝึกอบรม ที่ครอบคลุมทั้งด้านความมั่นคงและด้านจิตอาสา พร้อมทั้งเสริมด้วยระบบสนับสนุน เช่น เครือข่ายความร่วมมือ การพัฒนากลไกการเรียนรู้ร่วมกัน และการจัดสวัสดิการหรือขวัญกำลังใจสำหรับอาสาสมัคร ทั้งนี้ การขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นควรเริ่มจากการสร้างพื้นที่ต้นแบบ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดประสบการณ์และประยุกต์ใช้รูปแบบได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุทธิกันต์ อุตสาห์ (2560) ที่ศึกษารูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์ของเครือข่ายชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านในอำเภอราษีไศล จังหวัดยโสธร โดยพบว่า การจัดการเครือข่ายให้ประสบผลสำเร็จ และเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาการมีส่วนร่วม การจัดการเชิงกลยุทธ์ และการจัดการเครือข่ายอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการประเมินความสอดคล้องของรูปแบบจำลองก่อนนำไปปฏิบัติจริง ข้อค้นพบดังกล่าวสนับสนุนผลการวิจัยครั้งนี้ที่ชี้ให้เห็นว่า ความยั่งยืนของจิตอาสาในพื้นที่ชายแดนจะเกิดขึ้นได้ เมื่อมีทั้งต้นแบบการพัฒนา ระบบสนับสนุน และความร่วมมือของเครือข่ายในระดับชุมชนและระดับพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การพัฒนาศักยภาพบุคลากร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดหลักสูตรฝึกอบรมแบบบูรณาการที่ครอบคลุมทั้งทักษะด้านความมั่นคง เช่น การลาดตระเวน การปฐมพยาบาล และการจัดการสถานการณ์ฉุกเฉิน ควบคู่กับการเสริมสร้างจิตอาสา ภาวะผู้นำ การสื่อสาร และการทำงานเป็นทีม รวมทั้งควรพัฒนาระบบพี่เลี้ยง

โดยให้สมาชิกชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านที่มีประสบการณ์ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์แก่สมาชิกใหม่อย่างเป็นรูปธรรม

2. การสร้างกลไกสนับสนุนที่ยั่งยืน

ควรส่งเสริมการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายอื่น เพื่อสนับสนุนทรัพยากร ข้อมูล และการประสานงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งควรจัดให้มีสวัสดิการและแรงจูงใจที่เหมาะสม เช่น การดูแลด้านสุขภาพ การพัฒนาศักยภาพเพิ่มเติม และการยกย่องเชิดชูเกียรติ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและความผูกพันต่อบทบาทหน้าที่

3. การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้

ควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบันทึกเหตุการณ์ รายงานผลการปฏิบัติงาน และวิเคราะห์ข้อมูลภัยคุกคามในพื้นที่อย่างเป็นระบบ ตลอดจนพัฒนาระบบสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและปลอดภัย เช่น วิทยุสื่อสารหรือแอปพลิเคชันเฉพาะกิจ เพื่อสนับสนุนการประสานงานในการกิจประจำ และสถานการณ์ฉุกเฉิน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. การพัฒนาระบบทบทวนหลังปฏิบัติการกิจ

ควรจัดให้มีระบบการทบทวนหลังปฏิบัติการกิจที่เป็นมาตรฐาน โดยกำหนดแบบฟอร์มและประเด็นคำถามที่ชัดเจน เพื่อใช้สรุปบทเรียน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขร่วมกัน ทั้งนี้ ควรสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ร่วมกันที่เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างสร้างสรรค์ โดยไม่มุ่งตำหนิบุคคล

2. การสร้างทีมต้นแบบเพื่อการเรียนรู้และขยายผล

ควรคัดเลือกชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านที่มีศักยภาพและความพร้อมเป็นพื้นที่ต้นแบบเพื่อทดลองใช้กระบวนการถอดบทเรียนและพัฒนารูปแบบจิตอาสาอย่างยั่งยืน จากนั้นจึงถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านการอบรม สัมมนา หรือเวิร์กช็อปไปยังชุมชนอื่น เพื่อสร้างการเรียนรู้และการขยายผลอย่างเป็นระบบ

3. การจัดทำคลังความรู้จากการถอดบทเรียน

ควรรวบรวมข้อมูล บทเรียน และประสบการณ์จากการปฏิบัติงานของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านในรูปแบบคลังความรู้หรือคู่มือการปฏิบัติงานที่เข้าถึงได้ง่าย เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน และ

ควรนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมและแนวทางการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเชิงลึกเกี่ยวกับแรงจูงใจภายใน คุณค่าที่ได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่ และการจัดการความเครียดหรือความเสี่ยงของสมาชิกชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน เพื่อให้เข้าใจมิติด้านจิตใจและพฤติกรรมจิตอาสาอย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น
2. ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อพัฒนาและทดสอบตัวชี้วัดจิตอาสาตามหลักอิทธิบาท 4 ในกลุ่มตัวอย่างที่กว้างขึ้น รวมทั้งศึกษาผลกระทบของการปฏิบัติงานของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านต่อความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยของชุมชนในเชิงประจักษ์
3. ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ชายแดนที่มีบริบทแตกต่างกัน เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาจิตอาสาที่เหมาะสมตามบริบทของแต่ละพื้นที่
4. ควรมีการวิจัยและพัฒนาเครื่องมือหรือแอปพลิเคชันสำหรับการถอดบทเรียน การบันทึกข้อมูล และการติดตามประเมินผล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการความรู้และการพัฒนารูปแบบจิตอาสาอย่างยั่งยืนในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 การถอดบทเรียนจิตอาสาอย่างยั่งยืนของรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2567). คู่มือปฏิบัติงานผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ (ผรส.) และชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.). https://multi.dopa.go.th/mad/info_organ/about8/topic27
- ไทรรัตน์ ยืนยง. (2558). การปกครองท้องถิ่น. (พิมพ์ครั้งที่ 3). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ประสิทธิ์ มหาวงค์, และสุปิ่น สมสาร. (2561). การมีส่วนร่วมของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในพื้นที่อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู. วารสารปัญญา, 25(2), 45–55.
- พระครูวิลาศกาญจนธรรม และ แม่ชีกุลภรณ์ แก้ววิลัย. (2565). การพัฒนาจิตอาสาตามแนวทางพระพุทธศาสนา. วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์, 2(2), 117–126.
- พิฑูร มลิวลย์. (2540). แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี. กรมการศาสนา.
- มิชิตา จำปาเทศ รอดสุทธิ. (2552). การทำงานเชิงอาสาสมัคร = Volunteer spirit. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม. สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).
- ไวยภาพ ศิริหิรัญ, ธนฤต ทริสุทธิ และ สังคม สุภรัตนกุล. (2562). แนวทางการพัฒนาบทบาทหน้าที่การปฏิบัติงานเพื่อเสริมความมั่นคงตามแนวชายแดนของคณะกรรมการหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง จังหวัดหนองคาย. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6(1), 146–160.
- จังหวัดเลย. (2566). แผนพัฒนาจังหวัดเลย พ.ศ. 2566–2570. https://loei.gdcatalog.go.th/dataset57e434b633d0465c85b2-46106769d472resourcec48cbe7935aa4f8397bcc87d2fd30a1/download/plan_loei2566-2570.pdf
- สุทธิกันต์ อุตสาห. (2558). รูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์ของเครือข่ายชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอรามัน จังหวัดยะลา. (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีปทุม).